

ПРОЦЕС: Србија на Прашком квадријеналу сценског дизајна и сценског простора 2015.

Категорија чланка: приказ

Кључно место у развоју сценског дизајна као уметничке дисциплине припада Прашком квадријеналу, најзначајнијој светској манифестацији посвећеној овој области сценских уметности. Почетак XXI века и, посебно, нова управа Квадријенала, у којој је уметнички директор Содја Лоткер (Sodja Lotker), доносе темељне промене у разумевању сценографије као дисциплине, тачније, интердисциплинарног феномена који настаје у контексту развоја савременог позоришта и уметности уопште. Тако је Квадријенале прерасло у широку платформу за истраживање различитих области сценског стваралаштва, укључујући уметничке и кустоске праксе инициране укрштањем и преклапањем архитектуре, сценских и визуелних уметности, *site-specific* пројеката и употребе простора савременог града као позорнице.¹

Последње издање Прашког квадријенала² програмски и просторно било је конципирано на нов начин, први пут од оснивања ове манифестације. Основну новину представљао је јединствен тематски оквир за све наступе под насловом *Заједнички простор: Музика – Време – Политика* (*Shared Space: Music – Weather – Politics*), док је просторни концепт подразумевао реализацију радова у веома разнородним објектима најужег центра Прага, као и у јавном градском простору. И категорије наступа су редефинисане, па су у непосредном домену рада кустоса остале Национална (Секција земаља и региона) и Студентска поставка.

Србија³ се на Прашком квадријеналу 2015. године представила радом под заједничким називом *Процес*, који је тематски, у приступу, и просторно био обједињен у обе категорије.

Наступ је био инспирисан феноменом политике, тј. позицијом и значајем политике у савременом друштву, као и релацијом коју она данас успоставља са уметношћу и културом. Чињеница је да је још 2007. године, када се Србија први пут као самостална држава припремала за ову манифестацију, отворено питање како и чиме земља из које су готово ишчезле идеолошке, политичке, друштвене и културне вредности на којима је деценијама почивала треба да буде представљена другима, као и да ли се појам „земља“ односи на географску, политичку или мисаону територију. Било је и тада јасно, а данас је још очигледније, да су та питања остала отворена за различитања разумевања, тумачења и интерпретације. Зато избор учесника (уметника, студената и чланова кустоског тима) није био заснован на географским, политичким или формалним категоријама, па су се у селекцији Србије нашли људи који делују у различитим

¹ Значајна промена огледа се и у измењеном називу манифестације, која је од свог оснивања 1967. године била посвећена позоришном дизајну и архитектури (Prague Quadrennial of Theatre Design and Architecture), а од 2011. проширује поље деловања на сценски дизајн и сценски простор (Prague Quadrennial of Performance Design and Space).

² XIII Прашко квадријенале одржано је од 18. до 28. јуна 2015. године, на неколико локација у центру Прага, уз учешће 78 земаља из читавог света. Осим две главне категорије наступа – Секције земаља и региона (Section of Countries and Regions) – националне поставке и Студентске секције (Students' Section), програм су чинила још три сегмента – *Предмети* (Objects), *Племена* (Tribes) и *Ствараоци* (Makers), као и низ инсталација у јавном простору града, перформанса, предавања, презентација, радионица, итд.

³ Наступ Србије на Прашком квадријеналу 2015. организовали су заједнички Музеј примењене уметности у Београду и Центар за сценски дизајн, архитектуру и технологију (СЦен) Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду. Комесари наступа били су Љиљана Милетић Абрамовић, историчар уметности и в.д. директора МПУ, и Слободан Селинкић, архитекта и професор Факултета техничких наука. Програмски савет, осим комесара изложбе, чинили су Бранко Павић, визуелни уметник и сценограф; Татјана Радишић, костимограф; Марија Бујић, историчар уметности; Романа Бошковић, архитекта и сценски дизајнер; и Немања Ранковић, глумац и редитељ.

дисциплинама, важан су део наше уметничке сцене, а потичу из земаља које су припадале заједничком, југословенском културном простору.

Појам „процес“ схваћен је у најширем смислу речи – од директне референце на дело Франца Кафке у чијој кући се налазио простор излагања⁴, преко схватања стваралачких процеса и процесуалности у савременој уметности и култури, а пре свега у позоришту и извођачким уметностима, до успостављања односа према процесима који одређују друштвени, политички, економски и идеолошки карактер света у коме живимо и, посебно, Србије. Пажња је била посвећена и испитивању значења појма „перформативност“, а у контексту појмова „позориште“, „сценска уметност“, „сценски простор“, „извођење“ и „излагање“.

Национална поставка – рад *(Не)моћ-Одговор (ност)*⁵ – посвећена је политици у теоријском и практичном смислу, са посебним нагласком на уметност као средство активног и посвећеног друштвеног деловања. Уметници и уметничке групе бавили су се различитим темама које су сами бирали – ратним злочинима, црквом, питањима идентитета, ауторства, безбедносних и урбанистичких политика. У целини, рад је био сачињен од низа једнодневних уметничких ауторских исказа, приказаних и/или извођених дан за даном, бележених посредством сигурносних камера. Тиме је стваралачки чин био деприватизован и измештен из ситуације „атељеа“ – личног, стваралачког простора уметника – у бирократизовани „јавни“ простор чиновника. У мањем простору, „архиву“, у реалном времену је преношено све што се догађало у „галерији“, да би на крају сваког дана, по завршетку извођења, „одложени“ видео запис постајао један од десет сегмената дигиталне визуелне слике и, најзад, последњег дана био у целости приказан публици.

Појединачни наративи уметника били су повезани на три нивоа. Први ниво односио се на драматургију целокупне поставке, тј. повезивање појединачних и веома разнородних уметничких исказа – у садржинском, формалном и поетичком смислу – у један, колективни чин који је, довољно стрпљивој и посвећеној публици, могао да буде доступан тек на самом крају. Други ниво тицао се могућности да уметници самостално донесу

одлуку да ли ће поништити рад који је настао претходног дана или ће на њега нанети нови, сопствени слој и тиме наратив учинити сложенијим за читање, успостављајући тако однос према прошлости, али и ономе што тек следи. И, коначно, трећи ниво био је везан за однос јавног и приватног, тј. политику заштите путем сигурносних камера, и политику приватности. Сваки од ових слојева, у сусрету са публиком, добијао је нова и другачија читања.

Студентска поставка – рад *Процес или Шта је стварно важно за мене*⁶ – представљао је исказ четрнаесторо студената различитих факултета и универзитета у Србији који су се бавили питањима идентитета – личних, групних и колективних – насталих под утицајем турбулентних политичких околности у којима су одрастали. Процес рада, под вођством менторског тима, трајао је седам месеци, а започет је истраживањем личних погледа студената на сопствено место и улогу у савременом друштву кроз форму видео аутоинтервјуа. Настављен је контекстуализацијом индивидуалних схватања тема политике и процеса кроз размену личних, често и интимних, прича, испричаних у различитим форматима и медијима, уз помоћ личних предмета – артефаката – аутентично везаних за те приче. Тако је процес причања прича постао алат за увођење (замишљене) публике у простор успостављања заједничког идентитета. Коначан исход рада био је перформативна инсталација сачињена од више од осамдесет перформанса везаних за исто толико артефаката, изведених пред публиком у Прагу. Највећа неизвесност оваквог поступка била је дилема шта ће се догодити када се студенти суоче са правом, „живом“ публиком – како ће сложена веза између њихових приватних предмета и прича постати разумљива за људе који о њима ништа не знају. Треба нагласити чињеницу да је избор перформанса као медија био посебно захтеван и, у великој мери, ризичан за крајњи резултат – за већину студената био је то неуобичајен и неизвестан начин изражавања. Већ први сусрет са публиком, међутим, показао је комуникативност исказа, па је током једанаест дана осмочасовног приказивања перформанса, публика из различитих крајева света долазила, проводила време са студентима, учествовала у извођењима и мењала их.

⁴ Поставке су се налазиле на два спрата Кафкине куће, непосредно једна изнад друге, у идентичним границама. Простор је и третиран на сличан начин: за националну поставку већа просторија коришћена је као место излагања/извођења рада, док је мања добио сврху „архива“ за одлагање снимљеног материјала; студентска секција је, такође, већу просторију означила као „позоришту“, док је мања имала статус „фундуса“ и била је простор одлагања и чувања артефаката.

⁵ Кустос Националне поставке била је Миа Давид, архитекта и сценограф. Уметници који су представљали Србију у оквиру националне секције били су Сениша Илић, Картакатаг, уметничка група „Диaproјектор“, Владимир Миладиновић, Даринка Михајловић и Драшко Адић, Андреј Носов, Тијана Ђуричић и Андрија Павловић, Оливер Фрљић, Томи Јанежич и Катја Легин, Далиа Дуканац и Ивана Јелчић.

⁶ Кустоски тим Студентске секције чинили су Татјана Дадић Динуловић, теоретичар сценског дизајна; Марко Лађушић, академски вајар; Добривоје Милијановић, дизајнер звука; Дејан Миљковић, архитекта; Весна Мићковић, фотограф; Јанко Љумовић, позоришни продуцент; Драган Стојчевски, сценограф; Оливер Фрљић, позоришни редитељ, и Сања Маљковић, архитекта и сценограф. Студентски ауторски тим чинили су Наталија Богдановић, Павле Динуловић, Катарина Ђорић, Ива Илић, Дејан Костадиновић, Анђелка Марковић, Софија Митровић, Владан Перић, Никола Радосављевић, Александар Ракић, Владимир Савић, Милица Стојишић, Луна Шаламон и Тамара Томанић. Ментори студентског тима били су Даниела Димитровска, сценограф; Владимир Илић, архитекта, и Душан Мамула, позоришни редитељ.

За нас у Србији, ова манифестација била је изузетно важна. Наравно, освајање награде (први пут у историји) – Златне медаље за покретање дијалога – значајан је успех не само за учеснике националног тима већ, можда и више, за нашу образовну и професионалну средину. Чињеница је да је област сценског дизајна у Србији установљена још средином деведесетих година XX века, прво кроз Бијенале сценског дизајна, а затим и различите образовне програме, па је награда сада и формална међународна потврда напора великог броја људи да ову област развија и негује. Уколико имамо у виду околности и природу окружења у коме је настала – као критичка реакција на професионални, образовни, друштвени и идеолошки контекст Србије деведестих година прошлог века – овакав исход треба посебно нагласити и вредновати.

Оно што је, међутим, важније јесте принцип који је у раду на овом пројекту примењен. У вишемесечном раду учествовало је преко сто људи различитих образовних профила и из различитих средина, који су створили заједничко уметничко дело које говори о личним уверењима – о томе, ко смо, шта желимо и због чега радимо то што радимо. Било је важно да једни од других учимо, да испитујемо личне границе и да створимо рад који се тиче свих нас. Тако је у Прагу настао стваралачки простор који можемо посматрати и као манифестацију суштине позоришта и идеје о сценском дизајну, нечега што је било јединствено за тај тренутак и тицало се сусрета и дијалога – са собом и са другима.